

ФЕНОМЕН КНИГИ В КОНТЕКСТІ ПОСТГУТЕНБЕРГІВСЬКОЇ ЕПОХИ ТА НОВОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Реферат. У статті розглянуто проблему місця, ролі та способу існування феномена книги у так звану постгутенбергівську епоху, в контексті викликів нових електронних медіа. Цей стан сучасної культури закономірно набуває спільних рис із догутенбергівською епоєю та може бути інтерпретованим по-різному, наприклад, як новий трайбалізм «глобального села» (М. Маклюен) або ж як ознака Нового Середньовіччя (У. Еко). Інтелектуали схиляються до думки, що друкована книга не зникне, а радше стане атрибутом елітарної культури, що існуватиме поряд із культурою споживання готових образів, певним чином нагадуючи соціокультурну ситуацію Середньовіччя. У випадку ж катастрофічного сценарію «можливого середньовічного майбутнього» (Р. Вакка) традиційна книга стає принципово важливою у контексті потреби збереження знань та культурної спадщини людства, оскільки завдяки своїй простоті, порівняній низькотехнологічності та енергонезалежності є в певному сенсі надійнішою за електронні пристрої.

Ключові слова: книга, постгутенбергівська епоха, електронні медіа, «галактика Гутенберга», Нове Середньовіччя.

Розвиток сучасних технологій та електронних комунікацій, поширення нових носіїв інформації чинить все відчутніший вплив на звички людей і на соціокультурний простір в цілому та спричиняє численні філософські дискусії. Зокрема, поширеною в суспільній думці є теза, що книжки в традиційному вигляді мають зникнути в найближчому майбутньому. «Науково-технічний прогрес створив умови, в яких читачі «перетворюються» у вимираючий вид» [1, с. 51]. У цьому контексті закономірно виникає бажання спроектувати на сучасність вислів Клода Фролло, героя роману Віктора Гюґо «Собор Паризької Богоматері»: «Це вб'є те». У цих трагічних роздумах щодо друкованої книги, яка «вбиває» кам'яну книгу готичної архітектури [2, с. 151–164], вдало передано атмосферу зламу часів, коли на зміну «Добі соборів», описаній французьким медієвістом Жоржем Дюбі [3], приходила нова, ще незвідана епоха «галактики Гутенберга» [4] (термін канадського філософа і теоретика медіа Маршалла Маклюена), з новими можливостями масового вільного поширення знань і, відповідно, новими соціально-філософськими ризиками.

Поза сумнівами, сьогодні ми знаходимось на новому зламі часів, а інтернет-революція та супутні явища за масштабами і значенням не поступаються винаходу Гутенберга. Тож побоювання, що в «постгутенбергівську епоху» нові засоби медіакомунікації (телебачення, комп'ютери, Інтернет) знищать книгу як соціокультурний феномен, не

позбавлені певних підстав, однак, на нашу думку, мають бути не приводом для песимізму, а засновком до критичного осмислення проблеми.

Метою статті є аналіз проблеми місця, ролі та способу існування феномена книги в постгутенбергівську епоху у контексті концепцій «Нового Середньовіччя».

Маклюєнова концепція «галактики Гутенберга» виходить з уявлень про детермінацію розвитку соціуму розвитком засобів комунікації, основний вплив яких відбувається власне не через трансльований зміст, а через принципи власної організації та внутрішню структуру.

Характерною ознакою «постгутенбергівської ери» на перший погляд видається набуття першочергової ролі аудіовізуальними способами трансляції інформації, що витісняють письмові та друковані форми [5]. Те, що завдяки засобам масової інформації, наша цивілізація стає «*image-oriented*», орієнтованою на зоровий образ, неодмінно призводить до певного занепаду грамотності [6].

Проте у своїй програмній роботі «Галактика Гутенберга» М. Маклюєн проводить протиставлення не текстових та аудіовізуальних медіа, а «візуальної» та «аудіотактильної» культур, причому відносить друкарство саме до першої з них. У свою чергу, до аудіотактильного типу Маклюєн відносить усну та рукописну культуру: в першій переважне значення має слух, а сприйняття реальності є симультанним, цілісним та емоційно-міфологічним; в останній же письмо зберігає невіддільність від своєї біологічної природи, а читання традиційно мислиться як читання вголос: «... якщо читання вголос сприяє синестезії та тактильності сприйняття, то ту саму дію чинили давні та середньовічні манускрипти» [4, с. 125]. Культура, що переживає перехід від одного способу організації до іншого – наприклад, від слухового до візуального, неодмінно переживає процес творчого бродіння, як це було в епоху класичної давнини або Відродження. Однак наша епоха становить, напевно, навіть переконливіший приклад такого бродіння саме завдяки її «перехідності», пише дослідник [4, с. 108].

Якщо друкарство, на думку Маклюєна, свого часу сприяло гіпертрофії візуальної здатності та її відриву від взаємодії з іншими відчуттями, що зрештою визначило специфіку новочасної західної цивілізації з усіма її перевагами та вадами, то тепер «...під впливом електричної технології ми в наших звичних переживаннях і діях стаємо схожими на людей примітивної культури. Цей вплив проникає в нас не через наші думки, до яких ми навчилися ставитися критично, а через наше повсякденне чуттєве життя, де викристалізуються матриці нашого мислення й поведінки» [4, с. 46]. За Маклюєном, нові технології створили симультанне «поле» всіх людських дій, завдяки чому людство існує в умовах «глобального села» (*global village*) і відновлює втрачену цілісність світосприйняття усної культури, яку автор певним чином ідеалізує: «Ми живемо в єдиному тісному просторі, сповненому звуками племінних барабанів» [4, с. 47].

«Постдрукарський» чи навіть «постписьмовий» стан сучасної культури, що закономірно набуває спільних рис із догутенбергівською ерою, може бути інтерпретованим і дещо інакше – в дусі концепції Нового Середньовіччя, розробленої, зокрема, класиком постмодернізму італійським філософом Умберто Еко. У статті «Середні віки вже почались» він моделює нашу епоху як Нове Середньовіччя і порівнює сучасну соціокультурну ситуацію з тенденціями та феноменами далекого минулого [7]. Системна криза здобутків раціоналістичної та індустріальної цивілізації Модерну зумовлює типово середньовічні ознаки сучасності: зокрема, відбувається занепад усталених ієрархічних систем, розпад і переформатування імперій, зниження ролі держави при зростанні влади неофеодальних корпорацій, інтенсивна культурна дифузія, розмиття самої концепції національних держав – унікального продукту новочасної думки – з переходом світу до поєднання універсалістських та децентралізаційних тенденцій, глобалізації та локалізації. Теза Маршалла Маклюєна про «глобальне село» в принципі узгоджується з цими тенденціями.

У цьому контексті слід звернути увагу на твердження Маклюєна, що соціокультурні феномени Модерну та індустріального суспільства, які нині переживають кризу, свого часу постали саме завдяки винаходу Гутенберга. Дослідник пише, що друкований текст став не лише першою масово продуктивною річчю, а й першим уніфікованим товаром та відтворюваним (як у науковому експерименті) продуктом, про що не можна було й помислити стосовно рукописів [4, с. 187]. З винаходом Гутенберга Європа вступила в технологічну фазу прогресу, коли «зміна як така стала архетипічною формою життя суспільства» [4, с. 230]. Книгодрукування перетворило національні мови на потужні засоби масової комунікації й тим самим створило модерний націоналізм як централізаційну силу [4, с. 293]. Друкарство дало поштовх розвитку індивідуалізму та прагненням самовираження в суспільстві, сприяло формуванню звичок до приватної власності, усамітнення та іншим формам індивідуальної «замкненості». Друкована публікація стала засобом завоювання слави та увічнення пам'яті про себе, адже до появи кінематографу жоден інший спосіб поширення образу індивіда не міг зрівнятися з друківним виданням [4, с. 196]. Відтак перехід до постіндустріального суспільства, криза національних держав та ієрархічних інститутів і навіть постмодерністська «смерть автора» видаються закономірно пов'язаними із глибинними та тривалими соціокультурними трансформаціями, викликаними наступом на «галактику Гутенберга» нової «галактики» електронних технологій.

Повертаючись від маклюєнівського протиставлення візуального та аудіотактильного до більш звичної опозиції вербального та образного, не можна не помітити, що реванш «видовищності» і синестезії над читанням – це перегук зі згаданою раніше «добою соборів», коли, за висловом Альберта Великого, «картини (зображення) слугують [мирянам] замість книг» (*picturae quasi libri laicorum*) [цит. за 8, с. 406]. Книга ж була елітарним атрибутом інтелектуалів і, схоже, нині має тенденцію повернутися до цієї ніші. У своєму порівняльному аналізі сучасності та Середньовіччя Умберто Еко пише, що

обидві епохи намагаються по-різному заповнювати розбіжність між ученою та народною культурами за допомогою культури візуальної. В обидві епохи обрана еліта розмірковує про написані тексти з позицій освіченості, але потім основне наповнення знання і базові ідеологічні конструкції переводить у зорові образи. «Середні віки – цивілізація видовищного, де собор, велика кам'яна книга, – водночас і рекламний плакат, і телеекран, і містичний комікс ...» [7].

В іншій своїй роботі, «Від Інтернету до Гутенберга», Еко розвиває ці міркування в цікавому та актуальному ключі: «Собор був телебаченням свого часу. Різниця в тому, що головний редактор тих середньовічних телепрограм полюбляв читати добрі книги, мав чудову фантазію та працював для суспільного блага – або хоча б так щиро вважав» [6]. На жаль, досвід сучасності показує, що телебачення в цілому не спромоглося прийняти ту роль транслятора універсальї культури, яку раніше відігравали книга й собор, натомість завдяки небезпечному поєднанню надзвичайної виразності та некритичного сприйняття інформації глядачем стало подекуди відверто руйнівною, антикультурною силою. Тож навряд чи консерватор Клод Фролло зрадів би такому реваншу над Гутенбергом.

Іншу альтернативу традиційній друкованій книзі становить Інтернет, поява якого не була передбаченою у прогнозах Маклюєна. Інтернет побудовано на основі гіпертексту, що якнайкраще втілює принципи Постмодерну – на противагу лінійності книжкового тексту, з якої вирости Модерн та індустріальна епоха. Гіпертекст є нелінійним, ацентричним, утвореним з нескінченної мережі текстів, що посилаються одне на одного, і які можна читати в будь-якому порядку. В мережі нівелюється різниця між автором і читачем, а самі тексти тяжіють до анонімності, і тим самим ніби відтворюють на новому рівні догутенбергівську культуру середньовічних рукописів¹. Властивий Інтернету спосіб обігу інформації принципово створює потужний виклик усталеним у Новий час поняттю авторства та концепції авторського права, сформованим перш за все завдяки друкарству й книговидавництву.

Проте Умберто Еко висуває тезу, що Інтернет, на відміну від телебачення, не віддаляє, а навпаки, повертає нас до Гутенберга. Саме тут, після згаданої раніше експансії телебачення, відбувається зворотний перехід до вербального сприйняття інформації, а комп'ютер реанімує вміння працювати з друкованими текстами. «Якщо телеекран – це вікно у світ, явлений в образах, то дисплей – це ідеальна книга, де світ виражено в словах та розділено на сторінки» [6]. Візуальні комунікації мають співіснувати з вербальними, в першу чергу письмовими². Тут книга та Інтернет виступають на одному боці. Звідси філософ

¹ Цікаву думку стосовно того, як нові технології парадоксально відтворюють забуті стародавні звички, висловлює французький письменник Жан-Клод Кар'єр: коли ми прокручуємо текст на екрані комп'ютера, чи не винаходимо ми щось таке, що робили читачі сувоїв? [9, с. 93].

² Умберто Еко зазначає, що образи мають «платонічну силу» перетворювати окремі ідеї на загальні, а відтак допомогою візуальних комунікацій легше провадити стратегію переконання, яка є сумнівною в іншому випадку. Сусідство ж письмових повідомлень допомагає правильніше розуміти зміст і спростовувати маніпулятивні сенси [6].

виводить сміливу гіпотезу, що в майбутньому суспільство розділиться (або вже розділилося!) на два класи – тих, хто дивиться лише телевизор та отримує готові образи й судження про світ без права критичного відбору інформації, і тих, хто дивиться в монітор комп'ютера (або в книгу), і є здатним відбирати та опрацьовувати інформацію, критично осмислювати світоглядні питання. Таким чином відновлюється та увиразнюється «розділення культур», що існувало за часів Середньовіччя [6]. Актуальність цієї думки видається незаперечною, оскільки нині суттєві розбіжності у свідомості «людей телеекрану» та «людей мережі» ми можемо спостерігати на власні очі.

Попри поширення електронних книг, традиційна паперова книга навряд чи зникне у найближчий час, але, напевно, цікавитиме лише певний прошарок людей. Так само живопис, театр, кіно, радіо, газети, яким пророкували смерть, не зникли, але посіли більш обмежені ніші в житті людини [1, с. 52]. Телебачення не вбило кіно, кіно не замінило театр, фотографія не скасувала живопис, мікрофон не знищив оперу. Врешті-решт і «кам'яні книги» соборів все ж не перестали зводити в добу «галактики Гутенберга». Попри це, настрої в душі «Це вб'є те» стабільно циркулюють у суспільній свідомості, і така ситуація є типовою. «...щоразу, як виникала нова технологія, вона мала продемонструвати свою невідповідність правилам і страхам, які зазвичай передували появі будь-якого нового винаходу. Вона претендувала на винятковість. Так, ніби нова технологія автоматично несла із собою природну здатність усіх користувачів нею послуговуватися» [9, с. 35], – розмірковує французький письменник і кінематографіст Жан-Клод Кар'єр.

Напевно, гіпертекст і електронні носії витіснять книгу-довідник, оскільки «енциклопедії задумано для спорадичного і ніколи – для лінійного читання» [6]. Однак, вважає Умберто Еко, власне «книгу для читання» електронні засоби не зможуть замінити, причому це стосується не лише художньої літератури, а й усіх випадків, коли потрібним є читання неквапливе, вдумливе, тобто не просто отримання інформації, а й міркування про неї [6]. Читати з дисплея – зовсім не те, що читати з друкованої сторінки. В цьому контексті, всупереч маклюєнівському протиставленню, саме паперова книга має перевагу в багатомірності сприйняття – викликає в читача більш багатий спектр відчуттів дотику, запаху, кольору і звуку, перетворюючи читання на певний естетичний ритуал.

Називаючи постгутенбергівську епоху «електричною», Маршалл Маклюєн безумовно має рацію. Сучасний світ є фундаментально залежним від електричної енергії. Відтак постає ще один важливий аспект феномена книги в контексті розвитку інших носіїв інформації: чим складнішою та тоншою є технологічна система, тим від більшої кількості факторів вона залежить і тим вразливішою врешті-решт є. Разом із перевагами, здобутками та новими можливостями прогрес несе й нові проблеми та ризики.

Як зауважує письменник-фантаст і футуролог Артур Кларк, будь-яка достатньо розвинена технологія стає невідмінною від магії. Дійсно, комп'ютери та інші електронні пристрої є для користувачів, а іноді й для програмістів

«чорними ящиками» – по суті магічними об'єктами, з якими можна успішно взаємодіяти за певними правилами, тоді як принципи роботи цих об'єктів залишаються темними, незрозумілими та й власне необов'язковими до розуміння. Вичерпне знання високих технологій концентрується в руках вузького кола спеціалістів, своєрідної касті новітніх «магів», а замкненість «чорних ящиків» різко контрастує із відкритим універсумом гутенбергової галактики, його пафосом універсального поширення знань.

Традиційна книга виявляється в певному сенсі надійнішою та довговічнішою за електронні носії та пристрої, оскільки є невразливою до електромагнітних полів і замикань, не потребує електричного живлення, підключення до Інтернету, спеціальних пристроїв для зчитування, що чимдуж швидше застарівають і бувають несумісними як із новими, так і зі старішими форматами даних. Нові формати потребують нових засобів читання, які, в свою чергу, виходять з ужитку все швидше, тим самим прирікаючи нас на перебудову всієї логістики зберігання та зміну мислення. Відтак Умберто Еко слушно зазначає: немає нічого менш тривкого, ніж «носії тривалого зберігання», а прискорення прогресу носіїв інформації сприяє стиранню пам'яті [9, с. 22–23]. Повністю погоджується з ним Жан-Клод Кар'єр: «...ми досі спроможні читати тексти, видані п'ять століть тому. Але ми більше не можемо подивитися касету або прочитати CD-ROM, якими користувалися всього декілька років тому. Звісно, якщо не зберігаємо наші старі комп'ютери в коморах» [9, с. 22–23]. Ситуацію можна образно резюмувати так: читання з електронних носіїв потребує особливого та постійно змінюваного апаратного й програмного забезпечення, тоді як для читання книги «програмним забезпеченням» є лише людська мова¹, а «апаратним» – зір. Така простота й порівняна низькотехнологічність книги є важливим чинником її надійності у контексті потреби збереження інформації та культурної спадщини людства взагалі. «Навіщо цей ризик – опинитися серед купи німих нечитабельних об'єктів? ...Тож якби я мав врятувати щось таке, що можна легко транспортувати і що довело свою спроможність протистояти впливу часу, то обрав би книжку» [9, с. 32], – зазначає Умберто Еко. – «Я не знаю іншого ефективнішого способу переносити інформацію. Навіть комп'ютер із усіма його гігабайтами спершу потрібно ввімкнути. Книжка таких проблем не має» [9, с. 99].

Окрім цього, враховуючи поліваріантність та нелінійність технічного прогресу, не варто покладати виключні сподівання на новітні технології та цілковито відмовлятися від старих та перевірених. «... ми також можемо спробувати собі уявити, що надзвичайний винахід – Інтернет – в свою чергу, зникне в майбутньому. Так само як з неба зникли дирижаблі. ... Так само з

¹ Звісно, проблема «втрати ключів» гіпотетично може мати місце і в цьому випадку: «Ми можемо зберегти всі книжки світу, всі цифрові носії, всі архіви, але якщо буде криза цивілізації, внаслідок якої всі мови, вибрані для збереження культури, стануть неперекладними, весь спадок назавжди буде втрачено» [9, с. 189]. Проте ймовірність такого сценарію є набагато меншою.

літаками «Конкорд» ... Хто міг би посперечатись із таким прогресом? Але від нього відмовилися після катастрофи...» [9, с. 17].

Тема катастрофи набуває нових акцентів у контексті концепцій Нового Середньовіччя, деякі прочитання яких мають виражений апокаліптичний характер. Зокрема, футуролог Роберто Вакка, розглядаючи проблему вразливості складних технологічних систем, доходить песимістичного висновку щодо «середньовічного майбутнього», яке може настати у найближчий час внаслідок природної чи техногенної катастрофи. Гіпотетичне глобальне зникнення електрики, зумовлене тими чи іншими причинами, може в короткий термін призвести до стрімкої деградації цивілізації та відкинути людство на багато століть у минуле. Відтак футуролог пропонує вже нині опікуватися створенням аналогів чернечих общин, що зберігали б та передавали знання в перспективі глобального занепаду (цит. за [7]) – подібно до описаних Стерлінгом Ланье у циклі романів про ченця Ієро. У такому контексті феномен книги особливо актуалізує свою давню функцію – забезпечувати спадщину культури від загрози стирання пам'яті. «Ми... достеменно не відаємо, чи в майбутньому в нас буде достатньо енергії для функціонування всіх наших машин. Згадаймо велику аварію в Нью-Йорку в липні 2006 року, коли зник струм. Уявіть, що така аварія триватиме довше і на більшій території. Без електроструму все пропаде. Натомість, коли вся наша аудіовізуальна спадщина зникне, ми протягом світлового дня зможемо читати книжки, увечері користуючись свічками» [9, с. 27–28], – висловлює співзвучні міркування Жан-Клод Кар'єр.

Відтак гіпотетичне зникнення друкованих книг видається, на нашу думку, явищем не лише антитрадиційним, а зрештою й контрпрогресивним попри всі переваги електронних технологій. Проте цей сценарій все ж є малоімовірним. Практики та звички співіснують, і замість логіки «або-або», «Це вб'є те», варто підтримати розширення спектра можливостей [9, с. 6–7]. Резюмуємо словами Умберто Еко: «Одне з двох: або книжка залишиться носієм для читання, або існуватиме щось схоже на те, чим книжка і не припиняла бути, ще навіть до виникнення друку. Зміни книжки як об'єкта не змінили ні її функцій, ні її синтаксису уже понад п'ятсот років. Книжка – це як ложка, молоток, колесо чи ножиці. Один раз винайшли – і покращити вже неможливо. Неможливо створити ложку, кращу за ложку» [9, с. 15].

Висновки. Аналіз проблеми місця, ролі та способу існування феномена книги в постгутенбергівську епоху в рефлексії інтелектуалів дозволяє дійти таких висновків.

«Постдрукарський» стан сучасної культури закономірно набуває спільних рис із догутенбергівською ерою та може бути інтерпретованим по-різному, наприклад, як новий трайбалізм «глобального села» (М. Маклюєн) або ж як ознака Нового Середньовіччя (У. Еко). Процеси поширення електронних комунікацій не можна оцінити однозначно позитивно чи негативно, однак поза сумнівами вони можуть розглядатися як прояви або навіть чинники кризових трансформацій спадщини Модерну та індустріальної доби, конституюваних

значною мірою саме винаходом Гутенберга. Перехід до постіндустріального суспільства, криза усталених новочасних ієрархічних інститутів і навіть постмодерністська «смерть автора» видаються закономірно пов'язаними із глибинними та тривалими соціокультурними трансформаціями, викликаними наступом на «галактику Гутенберга» нової «галактики» електронних технологій.

Телебачення, комп'ютер, Інтернет стали альтернативами друкованій книзі, проте, як зазначає У. Еко, комп'ютер та Інтернет у певний спосіб виявляють свою спорідненість із галактикою Гутенберга, реанімують навички роботи з текстами та зрештою протистоять телебаченню на одному з книгою боці. Звідси випливає цікава думка про відновлення типово середньовічного різкого розділення «двох культур», що спираються відповідно на візуальну (образну) та вербальну (текстову) комунікації, – масової культури споживання готових образів та більш елітарної, «вченої» культури читання та критичного мислення. Разом із цим, варто зауважити, що за М. Маклюеном, друкована книга належить саме до візуальних засобів комунікації, однак тут немає протиріччя зі сказаним раніше, оскільки йдеться про інше розуміння поняття візуального, зумовлене інакшою системою координат – протиставлення візуальної (гутенбергової) та аудіотактильної (дописмової та рукописної) культур.

Традиційна книга виявляється в певному сенсі надійнішою та довговічнішою за електронні носії та пристрої завдяки своїй порівняній низькотехнологічності, незалежності від джерел енергії, специфічного й вразливого апаратного та програмного забезпечення. У випадку катастрофічного сценарію «середньовічного майбутнього» це робить феномен книги принципово важливим у контексті потреби збереження знань та культурної спадщини людства.

Відтак гіпотетичне зникнення друкованих книг матиме негативне, антикультурне значення як з консервативних, так і з прогресистських позицій попри всі переваги електронних технологій. Проте, цей сценарій все ж є малоімовірним. Друкована книга не зникне, а радше стане більш елітарним та нішевим продуктом, що узгоджується з попередньою тезою про відновлення культури «книжників» у контексті концепції Нового Середньовіччя.

Візуальна та вербальна комунікація, електроніка та друкована книга, «електрична галактика» та «галактика Гутенберга» мають не нищити одне одного, претендуючи на винятковість, а співіснувати задля збагачення соціокультурного простору людства. Якою буде конфігурація цього співіснування, покаже майбутнє.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мащенко О. П. Футурологія книги (Тези до дискусії) / О. П. Мащенко // Поліграфія і видавнича справа. – 2006. - № 43. – С. 51–53.
2. Гюго В. Собор Паризької Богоматері / В. Гюго; [пер. з фр. П. Тернюка]. – К.: Вища школа, 1981. – 464 с.
3. Duby G. Le Temps des cathédrales : l'art et la société (980 – 1420) / G. Duby. – Paris: Gallimard, 1976. – 379 p.
4. Мак-Люэн М. Галактика Гутенберга: Сотворение человека печатной культуры / М. Мак-Люэн; [пер. с англ. А. Юдина]. – К.: Ника-центр, 2004. – 432 с.
5. Емелин В. А. Гипертекст и постгутенберговская эра [Электронный ресурс] / В.А. Емелин. – Режим доступа: <http://emeline.narod.ru/hipertext.htm>
6. Эко У. От Интернета к Гутенбергу: текст и гипертекст [Электронный ресурс] / У. Эко. – Режим доступа: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Еко/Int_Gutten.php
7. Эко У. Средние века уже начались / У. Эко; [пер. Е. Балаховской] // Иностран. лит. – 1994. – № 4. – С. 258–267.
8. Февр Л. Иконография и проповедь христианства // Бои за историю / Л. Февр; [пер. А. А. Бобовича, М. А. Бобовича и Ю. Н. Стефанова]. – М.: Наука, 1991. – С. 393–413.
9. Эко У. Не сподівайтесь позбутися книжок / Умберто Эко, Жан-Клод Кар'єр; [пер. з франц. І. Славінської]. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. – 256 с.

REFERENCES

1. Mashchenko O.P. Polihrafiia i vydavnycha sprava [Printing and Publishing], 2006, No.43, s. 51–53 (in Ukrainian).
2. Hugo V. Sobor Paryzkoï Bohomateri [Notre Dame de Paris]. Kyiv, 1981 (in Ukrainian).
3. Duby G. Le Temps des cathédrales: l'art et la société (980 – 1420) [The Age of the Cathedrals: Art and Society (980 – 1420)]. Paris, 1976 (in French).
4. McLuhan M. Galaktika Gutenberga: Sotvorenje cheloveka pechatnoi kultury [The *Gutenberg Galaxy*: The Making of Typographic Man]. Kyiv, 2004 (in Russian).
5. Iemelin V. A. Gipertekst i postgutenbergovaia era [A hypertext and a post-Gutenberg era]. URL <http://emeline.narod.ru/hipertext.htm> (in Russian).
6. Eco U. Ot interneta k Gutenbergu: tekst i gipertekst [From Internet to Gutenberg: Text and Hypertext]. URL http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Еко/Int_Gutten.php (in Russian).
7. Eco U. Inostrannaia literatura [Foreign Literature], 1994, № 4, ss. 258–267 (in Russian).
8. Febvre L. In: Boi za istoriiu [The Combats for the History]. Moscow, 1991, ss. 393–413 (in Russian).
9. Eco U., Carriere J.-C. Ne spodivaitesia pozbutysia knyzhok [Do not try to get rid of the book]. Lviv, 2015 (in Ukrainian).

АННОТАЦИЯ

Родыгин К. М. Феномен книги в контексте постгутенберговской эпохи и Нового Средневековья.

В статье рассмотрена проблема места, роли и способа существования феномена книги в так называемую постгутенберговскую эпоху, в контексте вызовов новых электронных медиа. Это состояние современной культуры закономерно приобретает общие черты с догутенберговской эрой и может быть интерпретировано по-разному, например, как новый трибализм «глобальной деревни» (М. Маклюэн) или как признак Нового Средневековья (У. Эко). Интеллектуалы склоняются к мнению, что печатная книга не исчезнет, а скорее станет атрибутом элитарной культуры, которая будет существовать наряду с культурой потребления готовых образов, определенным образом напоминая социокультурную ситуацию Средневековья. В случае же катастрофического сценария «возможного средневекового будущего» (Р. Вакка) традиционная книга становится принципиально важной в контексте необходимости сохранения знаний и культурного наследия человечества, поскольку благодаря своей простоте, сравнительной низкотехнологичности и энергонезависимости является в определенном смысле более надежной, чем электронные устройства.

Ключевые слова: книга, постгутенберговская эпоха, электронные медиа, «галактика Гутенберга», Новое Средневековье.

SUMMARY

Konstantin Rodyhin. The Phenomenon of a Book in the Context of Post-Gutenberg Era and the New Middle Ages.

The article deals with the problem of place, role and way of existence of the phenomenon of a book in so-called post-Gutenberg era, in the context of the new electronic media challenge. This condition of contemporary culture naturally acquires some similarities with the pre-Gutenberg era. It can be interpreted in many ways, for example, as a “global village” new tribalism (Marshall McLuhan) or as a sign of the New Middle Ages (Umberto Eco).

The electronic communication spread processes can not be evaluated unambiguously positive or negative, but there is no doubt that they can be seen as manifestations or even factors of critical transformations of the industrial and Modern era heritage that was largely constituted namely by Gutenberg’s invention. The transition to a post-industrial society, a crisis of hierarchical institutions established by Modern era and even post-Modern “death of the author” seem to be logically related to the deep and lasting sociocultural transformations caused by the attack of new electronic technologies “galaxy” on the “Gutenberg galaxy”.

The intellectuals tend to believe that printed book will not disappear, but it rather going to become an attribute of an elite literary culture that will exist along with a ready image consumption culture, resembling a Medieval sociocultural situation.

In turn of a catastrophic “probable Medieval future” (Roberto Vacca) scenario, a traditional book becomes fundamentally important in the context of the need to preserve a knowledge and a cultural heritage of the mankind. It is simple, relatively low-tech, independent of energy sources, specific and vulnerable hardware and software, and so it is in some way more reliable and durable than electronic media and devices.

Key words: *book, post-Gutenberg era, electronic media, “Gutenberg Galaxy”, New Middle Ages.*